

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ): Türkçe'ye Uyarlama Çalışması

Multidimensional Adolescent Assessment Scale (MAAS): A Study on Adaptation to Turkish

Prof.Dr. Emine ÖZMETE*
Dr. Hakan KOĞAR **

Özet

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ) ergenlik/gençlik döneminde bireysel ve sosyal sorunların şiddetini değerlendirmek için bir ölçme aracıdır. Bu ölçek bireylerin yaşamlarının işlevselliğini ortaya koyan depresyon; anne, baba ve aile ile ilgili problemler, stres, arkadaşlar ve okul ile ilgili problemler, saldırganlık, intihar düşüncesi, suçluluk duygusu, karmaşık düşünme, rahatsız edici düşünceler, hafıza kaybı, alkol ve madde kullanımı olmak üzere 16 faktörden oluşmaktadır. Ölçek farklı bilim alanlarından uygulayıcıların kapsamlı bir dizi değerlendirme yapabilmelerini, tanı ve hedefli müdahale süreçlerini planlayabilmelerini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. Bu çalışmada ÇBEDÖ'nin Türkiye için geçerliği ve güvenilirliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol etmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmış, 16 alt boyut birbirinden bağımsız ölçme yapacak şekilde yapılandırılmıştır. Faktör yükü 0,30'dan az olan maddeler ölçeğe dahil edilmemiştir. Araştırmada ÇBEDÖ'nin tüm alt boyutlarından elde edilen "Cronbach Alpha" kat sayılarının 0,75 ile 0,95 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu çalışma sonucunda ölçeğin Türkiye'de uygulanabilir olduğu görülmüş; Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin Türk toplumu için geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, Gençlik, Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeği (ÇBEDÖ), Çok boyutlu ölçme araçları

*Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

**Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Abstract

Multidimensional Adolescent Assessment Scale (MAAS) is a measurement tool for evaluation of the intensity of individual and social problems in adolescence and youth period. This scale include 16 sub-factor which demonstrate to the functionality of individual life such as depression, self-esteem, mother problems, father problems, stress, friend problems, school problems, agression, family problems, suicide, guilt, confused thinking, disturbing thoughts, memory loss, alchol abuse, drug abuse. Scale is designed to make a comprehensive assessment of a number of practitioners from different fields of science and simplify the process of diagnosis and be able to plan targeted interventions. This study aimed to determine the validity and reliability of MAAS for Turkey. To check the structure validity of the scale was applied Confirmatory Factor Analysis, 16 subscales is configured to make independent measurement. Items with factor loadings less than 0,30 was not included in scale. It is found in the research that Cronbach Alpha Values have changed between 0,75 and 0,95 obtain from all sub-factors of MAAS. This study showed that the scale was found to be applicable in Turkey; it is determined to be valid and reliable of MAAS for Turkish Society

Key Words: Adolescence, Youth, Multidimensional adolescent assessment scale (MAAS), Multidimensional assessment tools

GİRİŞ

İnsanlarla yüz yüze çalışan mesleklerde araştırmacılar ve uygulama alanındaki profesyoneller çok boyutlu ve karmaşık olan yaşamsal sorunlar ile sıklıkla karşılaşmaktadırlar (Mathiesen, Cash, Hudson, 2002). Yaşam dönemi yaklaşımlarına göre yaşam döngüsündeki değişimler; özellikle ergenlik ve gençlik gibi hassas dönemler, yaşanan sorunları etkilemektedir. Ergenlik ve gençlik döneminde pekişen sorunlar ya da davranışlar, yetişkinliği ve genel yaşama ilişkin davranışları da biçimlendirmektedir (Amiot, Blanchard, Gaudreau, 2008). Gençlik çağı bazı dönemlere ayrılmaktadır. Ergenlik ya da ilk gençlik dönemi; hızlı büyüme ve cinsel uyanışın olduğu 12-15 yaşlar arasındadır ve olumsuz davranışlar ile tepkiler yoğunudur. Delikanlılık dönemi; 15-17 yaşlar arasındadır, çekingenlik ve kendine güvensizlik belirgindir. Yine delikanlılık evresinin devamı olan 17-21 yaşlar arasında gençlerde kendine güven ve gösteriş hakimdir. 21-25 yaş arası ise yükseköğretim gençliğidir. Gençlerin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmesi, topluma katılabilmesi, yetişkinler arasında yerini alabilmesi bu gelişme döneminde belli bilgi, beceri ve deneyimi kazanmalarına bağlıdır (Yörükoğlu, 2000). Günümüzde özellikle gelişmiş toplumlarda gençler zamanlarının çoğunu seyahat etmeye, siyasal ya da dinsel bağlanmaları keşfetmeye ayırmaktadırlar. Böylece eğitim süresini uzatmakta ve yetişkinliğe geçiş için gerekli sorumlulukların üstlenilmesi de ertelenmektedir (Giddens, 2008).

Ergenlik ve gençlik bireyin yaşamında sıklıkla çalkantıların yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem de gencin sağlığıyla, kişiliğiyle, ailesiyle, toplum içindeki durumuyla, din ve ahlak konularıyla, okulla ve meslek seçimiyle ilgili yoğun kaygıları vardır. Gençler, fiziksel, duygusal ve sosyal alanlarda büyük değişiklikler yaşadıklarından, öz-saygının gelişmesi açısından kritik bir dönemdedirler. Gençlerde kaza ile ölümler, intihar, ruh sağlığı ile ilgili kaygılar, madde kullanımı, cinsel deneyime ilgi yüksek orandadır (Bradford ve Rickwood, 2012). Gençlik sosyal, duygusal ve psikolojik gelişme açısından bütüncül olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir yaşam dönemidir. Bu süreçte genç birey engelleri aşmak, yeni roller ve sorumluluklar almak ister. Aileye ve ebeveynlere olan ilgi ve güven azalarak, akranlara olan güven artar. Birçok genç zorluklar ile mücadeleyi başarılı bir şekilde yönlendirirken, birçoğu da psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyar. Davranışsal risklerin ve duygusal sorunların erken belirlenmesi, gençlerle çalışan profesyonel meslek elemanları tarafından uygun desteğin planlanması ve stratejilerin uygulanması için olanak sağlar. Bu nedenle gençlerin riskli davranışlarının ve sorunlarının bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi oldukça önemlidir (Bradford ve Rickwood, 2012).

Gençlik, çocuklukta başlayan kişilik gelişiminin tamamlayıcısı ve yetişkinlik döneminin hazırlayıcısı olarak nitelenen bir yaşam dönemidir. Bireyin toplumda var olma süreci yaşamdaki bu üç dönemin ayrılmaz bütünlüğüyle gerçekleşmektedir. Sağlıklı toplumun yapılması; bireylerin kendilerini tanımaları, kabul etmeleri ve kararlarını verebilmeleri ile mümkün olmaktadır. Bu süreçte özellikle ergenlik ve gençlik döneminde bireylerin sosyalizasyonunda etkisi artan eğitim ortamlarındaki yöneticiler, öğretmen, psikolojik danışman ve rehber, psikolog, sosyal hizmet uzmanı gibi profesyonel meslek grubundaki çalışanların, öğrencilerin hangi davranışlar ve sorunlar açısından risk altında olduğunu belirlemedeki sorumlulukları da artmaktadır (Sundel ve Sundel, 2005).

Gençlik döneminde bireyin anne-baba ve diğer yetişkinlerden bağımsızlık geliştirmesi beklenmektedir. Ailesi dışında toplumsal ilişkilere girebilmesi, yaşitları ile arkadaşlık kurup sürdürebilmesi önemlidir. Zihinsel yeteneklerini ve becerilerini geliştirmiş, toplum yaşamı için gerekli bilgi, görgü ve ruhsal olgunluğa erişmiş, kendine özgü değerler ve dünya görüşü oluşturmuş genç bireylerin amaçlarına doğru yönelmesi temel hedeftir. Bu dönemde önem kazanan arkadaş ilişkileri, duygusal ve sosyal destek alınan, sosyal becerilerin geliştirildiği, değerlerin güçlendirildiği ve benlik değerinin oluşturulduğu bir ortam sağlar. Ancak madde kullanımı, bazı yasa dışı davranışlar ebeveynler ve gençlerle çalışan meslek grupları tarafından üzerinde durulması gereken önemli konulardır (Duyan, Galipoğlu, Artan, 2014).

Ergenlik ve gençlik risk almayı ve denemeleri içeren dönemlerdir. Kontrollü bir çevrede sağlıklı riskler almak ve deneyimler kazanmak, bireyin gelişmesine katkı sağlar. Bu deneyimler genç bireyin sınırlarını test etmesine, direncini ve güçlü yanlarını geliştirmesine, bağımsız hareket etmesine yardımcı olur. Ancak gençler her zaman sağlıklı deneyimler ve riskler edinmezler. Bazen alkol ve madde kullanımı,

saldırgan davranışlar gibi olumsuz ve sağlıklı olmayan deneyimler de kazanırlar. Bu davranışların kısa ve uzun dönemli sonuçlarını tespit etmek için potansiyel olarak bu riskli davranışların belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Liddle, 2009). Özellikle ergen ve gençlik refahı alanında sosyal refah politikalarının belirlenmesi için aşağıda belirtilen kaynaklardan veri oluşturulmasının önemi üzerinde durulmaktadır:

1. Gözlemlenebilir özelliklere bağlı olarak normal gelişimsel ve işlevsel süreçlere ilişkin bilgi kayıtları oluşturmak, okul kayıtları gibi diğer bilgi kaynaklarından yararlanmak,
2. Hizmet planı oluşturmak için gençlerin güçlü yanlarını belirlemek, azaltılabilecek riskleri tanımlamak, hizmet sürecini izlemek ve çıktıları değerlendirmek,
3. Bireye özel bir hizmet ya da destek programı oluşturabilmek için genç bireyin "anlık" olarak kapsamlı bir şekilde değerlendirmesini yapmak,
4. Ulusal düzeyde bir değerlendirme yapabilmek için genel nüfus araştırmalarını dikkate alarak kanıta dayalı şekilde politikalar ve programlar geliştirmek (Lou, Anthony, Stone, Vu, Austin, 2008).

Türkiye’de genç bireylerin durumu değerlendirildiğinde; Türkiye İstatistik Kurumu’nun en son (2013) yayınlamış olduğu verilere göre; Türkiye nüfusu 2013 yılında 76 667 864 kişi iken, bu nüfusun 12 691 746 kişisini “15-24” yaş grubundaki genç nüfus oluşturmuştur. Böylece genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %16,6 olmuştur. Genç nüfusun %51,2’sini erkekler, %48,8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye nüfusunun 2023 yılında 84 milyon 247 bin kişi olacağı; 2023 yılında genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %15,1 olarak tahmin edilmektedir. Bu oranın 2050 yılında %11,7’ye, 2075 yılında ise %10,1’e düşeceği öngörülmektedir. Yükseköğretimde net okullaşma oranı 2011/12 öğrenim döneminde %35,5 iken, 2012/13 öğrenim döneminde %38,5’e yükselmiştir. 2013 yılında lise ve dengi okul mezunu gençlerin oranı %31,1 iken yüksekokul ve üzeri okuldan mezun olan gençlerin oranı ise %7,5 olmuştur. Gençlerin %14,3’ünün 2012 yılında her gün tütün mamulü kullandığı belirlenmiştir. Genç erkeklerde bu oran %24,1 iken genç kadınlarda %4,6 olarak saptanmıştır. Hiç tütün mamulü kullanmamış olan genç erkeklerin oranı %65,1 iken, genç kadınların %88,9’u hiç tütün mamulü kullanmadığını belirtmiştir. Hayatı boyunca hiç alkollü içecek kullanmamış olan gençlerin oranı 2012 yılında %87,3 iken; genç erkeklerde bu oran %81,6, genç kadınlarda ise yaklaşık %93 olmuştur. Alkollü içecek kullanan gençlerin %16,1’i ilk kez 14 yaşından küçükken alkollü içecek deneğini belirtmiştir. Türkiye genelinde 2013 yılında gelecekte umutlu olduğunu belirtenlerin oranı %77 iken; bu oranın genç erkeklerde %83,4, genç kadınlarda ise %84,4 olduğu görülmüştür. Türkiye genelinde 2013 yılında mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı %59 iken; genç nüfusta bu oran %65,1 olmuştur. Genç erkeklerin %60,9’u, genç kadınların ise %69,2’si mutlu olduğunu belirtmiştir (TÜİK, 2014).

IPSOS Gençleri Anlama Klavuzu Araştırması (2014) Türkiye genelinde 17 – 24 yaş aralığında 2,259 bekar genç ile görüşülerek yürütülmüştür. Gençleri Anlama Klavuzu'na göre gençlerin en çok aileye (%94), ikinci sırada saygınlığa (%92) ve üçüncü sırada eğitime (%89) önem vermektedirler. Gençlere hayallerini çoğunlukla (%71) meslek ve kariyer ile tarif etmektedirler. Bunu %62 ile iyi bir aile kurma hayali izlemektedir. Diğer bir deyişle gençler iyi bir meslek ve kariyer sahibi olmayı hayal etmekte; bunun ön şartlarından birisi olan eğitim konusunu da çok önemli bulmaktadırlar (<http://www.ipsos.com.tr/node/1009>). Avcı'da (2007) 183'ü kız, 200'ü erkek olmak üzere 383 üniversitesi öğrencisi ile yürüttüğü araştırmada ekonomik bağımsızlığın neredeyse genç bireyin bütün yaşam amacını ve alanını belirleyici etkide olduğunu belirlemiştir. Böylece gençler arasında gelecek kaygısı en önemli sorun olarak belirtilmiştir (Avcı, 2007).

Kristin Margaret Whitehill ve ekibi tarafından Teksas Üniversitesi'nde 2010 yılında yürütülen “Genç Suçlular için Alternatif Yönlendirme/Youth Offender Diversion Alternative-YODA-” programında gençlerin davranışlarını bütüncül olarak değerlendirmek için Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'ni kullanılmıştır. Yaşları 17-25 arasında değişen, %65,20'sini erkeklerin, % 34,80 kızların oluşturduğu 46 kişiden oluşan bu gruba uygulanan yönlendirme programı sonrasında pre-test sonuçları ile post-test sonuçları arasında önemli farklılıklar çıkmıştır. Suça karışmış olan bu gençlerin en çok ailede ve okulda sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan alt faktörlerden sırası ile aile ile ilgili problemler, okul ile ilgili problemler, öfke, alkol kullanımı ve madde kullanımını puanları; 42.89, 33.85, 19.19, 11.69, 8 iken yönlendirme programı sonucunda iyileşme görülmüş ve suça karışmış olan gençlerde bu konularda aldıkları puanlar sırasıyla; 23.68, 14. 34, 8.46, 3.3, 3.45 olarak düşmüştür (Whitehill, 2010). Gençler için yaşamlarının farklı boyutları ile değerlendirilmesi; hem vakalarda hem de gruplarda önemli veriler elde edilmesi için Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeğinin akıl ve ruh sağlığı ile psiko-sosyal işlevselliğe ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapılmasını sağlayan önemli bir araç olduğu belirtilmektedir (Glisson ve Hemmelgarn, 2002).

Günümüze değin yapılan araştırmalar çoğu zaman yetişkinliğe ya da çocukluğa odaklanmaktadır. Ergenlik ve gençlik dönemi ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı sınırlıdır. Oysa çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak ifade edilen ergenlik ve gençlik dönemine odaklanmanın önemi gün geçtikçe farkedilmektedir. İnsanların yüz yüze kaldığı birçok döngüsel sorun gençlik döneminde kimlik tanımından ve üniversite yaşamını düzenlemeye kadar geniş bir boyutta ve karmaşık bir şekilde ortaya çıkar. Gençlik çocukluğun güvenli ve korunan dünyasından ayrılarak, yetişkinlerin dünyasının taleplerini karşılamaya hazır olma zamanıdır (Batican, 2011). Bu nedenle gençlerin eğitime devam ettikleri kurumlarda, eğitimciler ve araştırmacıların ihtiyaç duydukları verileri sunacak ve gençlerin yaşamlarını tüm boyutları ve bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirebilecek, buna bağlı olarak da psiko-sosyal destek çalışmalarına rehberlik edecek ölçme araçlarının geliştirilmesi ve etkin olarak kullanması büyük önem kazanmaktadır. Ayrıca, gençlerin

ruh sağlığı ile psiko-sosyal işlevselliğe ilişkin durumlarını ölçmeye yönelik kendi kültürel özelliklerimizi yansıtan ölçme araçlarının geliştirilmesi, ülkemizdeki akademik çalışmalar ve eğitim sistemine getireceği katkılar açısından çok önemlidir. Bu gereksinimden yola çıkarak, bu çalışmada Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin (ÇBEDÖ) Türkçe'ye uyarlanması ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ)

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği orjinal olarak kişinin kendi kendine doldurabileceği 177 madde içeren ve ortalama 15-20 dakika arasında tamamlanan bir ölçektir. Katılımcılar her soruyu 7 puan üzerinden ayrı kategoriler altında yanıtlamaktadırlar. Ölçek 16 farklı alt ölçeğe ayrılmış olup; her alt kategori 10-15 arasında madde içermektedir. Böylece her alt ölçek kendi puanlamasına sahiptir. Bu alt ölçek puanları ÇBEDÖ'nin temel çıktılarıdır. Çok boyutlu bir envanter olarak ÇBEDÖ, tek ve bütün bir puan ortaya koymamaktadır. Bunun yerine alt ölçek puanları, profesyoneller tarafından değerlendirme ve müdahale planlamasında yararlanılması amacıyla bireylerin problemleri ile ilgili grafikleri ve profilleri geliştirmek için kullanılmaktadır. Her alt ölçeğin konusu kısaca alt ölçeğin isminde belirtilmektedir.

ÇBEDÖ'nin ilkesel hedefi, gençlerin çeşitli problemlerini, ilk tanışmada ya da müdahalenin ilk aşamalarında, değerlendirmek için bir araç olarak hizmet etmektir. Ayrıca psiko-sosyal ve gerekli diğer müdahale süreçlerinin sonlanma aşamasına gelmiş olan gençlerin periyodik olarak tekrar değerlendirilmelerinde de kullanılabilir. Bu tarz kullanımda ölçek, müdahaleler arasında gerçekleşen değişimin (süreç, istikrar veya bozulma) tanımlanmasını sağlamaktadır. Geçiş dönemlerini değerlendirmek için kullanılıp kullanılmadığına göre, ölçek, müdahale sonlandırılmadan hemen önce, klinik müdahalenin tamamındaki süreci ölçmek için kullanılmaya müsaittir.

ÇBEDÖ'nin alt ölçeklerinde gençlerin yanıtlarının daha kolay yorumlanması için, her alt ölçeğin 0-100 arası bir puan üretmesi tasarlanmıştır. Düşük puanlar o ölçeğin konusuyla ilgili gencin bir sorununun bulunmadığını, yüksek puanlar ise ciddi sorunlar bulunduğunu temsil etmektedir. Her alt ölçek tek bir formülle puanlanmakta ve 16 alt ölçek için tek bir puanlama prosedürü bulunmaktadır.

Katılımcılar, 177 maddenin her birine 7 puanlı ölçek üzerinde bir seçeneği işaretleyerek yanıt vermektedirler. Ölçek, hiçbir zaman(1), çok nadir (2), ara sıra (3), bazen (4), çoğunlukla (5) sıklıkla (6), her zaman (7) olarak puanlanmıştır. Katılımcılar sorunun uygun olmadığını düşünürlerse X ile işaretleyebilmektedir. Bir yıldız (*) ile işaretlenmiş reverse/problematik olmayan sorular; 1 için 7, 2 için 6, 3 için 5, 4 için 4,5 için 3, 6 için 2 ve 7 için 1 olarak puanlanmaktadır. Toplam puan şu şekilde hesaplanmaktadır: $S = (\sum Y - N) / (N * 6)$. Burada Y tek bir sorunun puanını ve N ise kullanıcı tarafından yanıtlanmış toplam soru sayısını temsil etmektedir. Bazı katılımcılar için ölçekte yer alan sorular kendi yaşam deneyimlerine uygun

olmamakta ve bundan dolayı X ile işaretlenmektedir. Boş bırakılan ve 1-7 arasında puanlanmayan sorular göz ardı edilmelidir. Bu puanlama formülünün bir faydası, kaç sorunun yanıtladığı farketmeksizin 100 üzerinden bir değerlendirme imkanı sağlamasıdır. Düşük puanlar o sorun alanının katılımcıda bulunmadığına ya da düşük seviyede bulunduğuna, yüksek sonuçlar ise o alanda ciddi problemlerin olduğuna işaret etmektedir. Şekil 1 ÇBEDÖ puanlama kağıdını göstermektedir ki; bu ölçeğin sonunda yer almaktadır. Şekil ölçekteki 16 alt ölçeğin kaç soru içerdiğini ve alt ölçek başlıklarını içermektedir. Şekil 2'de ayrıca ölçeği tamamlayan hayali kullanıcının örnek puanları da gösterilmektedir. Sonuçta, klinik olarak önemli problemlerin çabukça ortaya konması ve sorunların diğer alanlarla ilişkisini göstermesi açısından ÇBEDÖ'nin grafik modelinin (Şekil 2) avantajı görülmektedir. Katılımcının puanları, planlama ve değerlendirme görevlerini gerçekleştirmek için en kavranabilir biçimde grafik modelde temsil edilmektedir. Şekil 2'de gösterildiği gibi, model, katılımcının hangi alanlarda ciddi sorunları olduğunu ortaya koymaktadır. 0'dan 100'e puan aralığında, değerlendirmeyi yapan uzmanın hayali katılımcı için depresyon puanı 48, öz-saygı 40, baba sorunları 47, kişisel stres 70, arkadaş sorunları 36, saldırganlık 58 ve aile sorunları 55 olan alt ölçeklere dikkat göstermelidir. Diğer bir deyişle, puanlar tek başına hızlı bir değerlendirme yapmak için öneri niteliğinde olabilir. Ancak katılımcı ile yapılacak görüşmeler vasıtasıyla esas destek ve müdahale planı belirginleşecektir.

Şekil 1.ÇBEDÖ Alt Ölçekler Puanlama Örneği

Alt Ölçekler	A Toplam madde sayısı	B Kullanılan madde sayısı	C Maddeler toplam puanı	D (C-B) Kullanılan puan	E $D*100/$ $(B*6)$ Puan
Depresyon	12	12	47	35	48.61
Özgüven	12	12	41	29	40.28
Anne ile problemler	12	12	28	16	22.22
Baba ile problemler					
Stres					
Arkadaşlar ile problemler					
Okul ile problemler					
Öfke					
Aile ile problemler					
İntihar					
Suçluluk					
Karışık düşünme					

Rahatsız edici düşünceler					
Hafıza kaybı					
Alkol kullanımı					
Madde kullanımı					

Şekil 2. ÇBEDÖ Puan Grafik Modeli

Alt Ölçekler	Alt Ölçeklerin Puanları										
	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Depresyon	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Özgüven	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Anne ile problemler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Baba ile problemler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Stres	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Arkadaşlar ile problemler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Okul ile problemler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Öfke	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Aile ile problemler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
İntihar	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Suçluluk	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Karışık düşünme	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Rahatsız edici düşünceler	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Hafıza kaybı	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Alkol kullanımı	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Madde kullanımı	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I

YÖNTEM

Bu çalışmada Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin (Multidimensional Adolescent Assessment Scale-MAAS) Türkçeye uyarlamasının yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma evrenini üniversite öğrenimine devam eden gençler oluşturmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasını gerçekleştirmek amacıyla; araştırma örneklemini, üniversitede farklı alanlarda öğrenim gören 683'den öğrenciden oluşturulmuştur. Öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Değişken	Kategori	f	%
Yaş	17	4	0,6
	18	96	14,1
	19	147	21,5
	20	146	21,4
	21	150	22,0
	22	79	11,6
	23	39	5,7
	24	16	2,3
	25	5	0,7
Cinsiyet	Erkek	232	34,0
	Kadın	451	66,0
Öğrenim Alanı	Sağlık	346	50,7
	Sosyal	293	42,9
	Fen	13	1,9
	Mühendislik	12	1,8
	Dil	19	2,8
Toplam		683	100,0

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarının 17-25 arasında değiştiği ağırlıklı olarak 19 (%21,5), 20 (%21,4) ve 21 (%22,0) yaşlarında oldukları anlaşılmaktadır. Gençlerin %34,0'ü erkek, %66,0'sı ise kadındır. Ayrıca, araştırma katılan üniversite öğrencilerinin %50,7'sinin sağlık, %42,9'unun sosyal, %1,9'unun fen, %1,8'inin mühendislik ve %2,8'inin dil alanında eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ)

Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılacak olan Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ) Hudson (1996) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçeği geliştiren araştırmacı, Yetişkin Değerlendirme Ölçeği - Kısa Formunu da geliştirmiştir (Hudson, 1995). Yetişkin Değerlendirme Ölçeğine ait güvenilirlik ve standart hata değerlerini .80 ve üzeri olarak raporlaştırmıştır. Ayrıca kapsam, ölçüt ve yapı geçerliği çalışmalarını da yapmıştır. Daha sonra yetişkin bireyleri değerlendirmek amacıyla geliştirilen bu ölçek maddelerini ergen bireylere uyarlayarak Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeğini geliştirmiştir. Bu nedenle Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeğine ait geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmemiştir.

Mathiesen ve arkadaşları (2002), Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmışlardır. Bu amaçla ölçeğin güvenilirliğini belirleyebilmek amacıyla Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayılarını hesaplamışlardır. Ölçekte yer alan alt faktörlerin Alfa katsayıları, ,74 ile ,97 arasında değişmektedir. Kapsam ve faktöryel geçerlik için faktör analizinden elde edilen faktör yüklerinin ne derece yüksek olduğu ve maddelerin ilgili faktörlerde yüklenme durumları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, %96,5 ile %100 arasında değişen bulgular elde edilmiştir. Yapı geçerliğini belirlemek için yakınsama ve ayırtedici geçerlik (convergent and discriminant validity) çalışması yapılmıştır. Ayırtedici geçerlik amacıyla, cinsiyet, yaş, sınıf ve evdeki kişi sayısı gibi değişkenler ile alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. En yüksek korelasyon katsayısı -,289 olarak bulunmuştur. Bu bulgu, alt boyutların bağımsız değişkenlere göre ayırtedicilik geçerliğinin olduğunu göstermektedir. Yakınsama geçerliği amacıyla ise alt boyut puanları arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayıları ,022 ile ,635 arasında değişmektedir. Korelasyon katsayılarının bir kısmı beklenen değerlerden yüksek olmakla birlikte, ölçeğin yakınsama geçerliğinin de olduğu ortaya konulmuştur.

Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeği, 177 madde ve 16 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 7'li likert tipindedir. Ayrıca, 8 olarak kodlanan ve ilgili maddenin katılımcıya uygun olmadığını gösteren bir kategori daha yer almaktadır. 16 alt boyut, ortalama 10 – 15 maddeden oluşmakta ve her bir alt boyuttan kendi puanı elde edilmektedir. Bu alt boyut puanları, ölçeğe ait temel bulguları oluşturmaktadır. Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeğinden tek bir toplam puan elde edilememektedir. Her bir alt boyuttan elde edilen puanlar grafiklerle betimlenebilmektedir. Her bir alt boyuttan elde edilen puanlar 0 – 100 aralığında değişen puanlara dönüştürülerek, alt boyutlar arası karşılaştırma yapmaya uygun hale getirilebilmektedir. Elde edilen bu puan 70'in üzerinde ise alt boyutu ilgilendiren alanla ilgili ciddi bir sorun olabileceği ifade edilmektedir. Bu ölçüt puanı, intihar ile ilgili düşünceler alt boyutu için 33 puana kadar düşebilmektedir. Ölçeğin tamamının uygulanması ve puanlanması ortalama 25 – 30 dakika sürmektedir (Mathiesen vd., 2002).

Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeği, depresyon (12 madde), benlik saygısı (12 madde), anne ile ilgili sorunlar (12 madde), baba ile ilgili sorunlar (14 madde), stres (12 madde), arkadaşlar ile sorunlar (13 madde), okul ile sorunlar (10 madde), saldırganlık (10 madde), aile ile sorunlar (13 madde), intihar ile ilgili düşünceler (11 madde), suçluluk duygusu (8 madde), karmaşık düşünceler (6 madde), rahatsız edici düşünceler (9 madde), hafıza kaybı / unutkanlık (8 madde), alkol kullanımı (15 madde) ve madde kullanımı (10 madde) alt boyutlarından oluşmaktadır (Mathiesen vd., 2002).

Bu araştırmada, örnekleme madde kullanan yalnızca 33 kişi olduğu için madde kullanımı alt boyutuna ait analizler gerçekleştirilememiştir. Ayrıca, alkol kullandığını belirten 175 kişi alkol kullanımı; annesi hayatta olan 678 kişi anne ile

ilgili sorunlar ve babası hayatta olan 672 kişi baba ile ilgili sorunlar alt boyutuna ait analizlere dahil edilmiştir.

Dil Geçerliği ve Kültürel Eşdeğerlik

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin, dil geçerliğini belirlemek amacıyla aşağıdaki işlemler yapılmıştır. Ölçeğin İngilizce orijinalinde yer alan maddeler önce araştırmacı tarafından daha sonra da üç sosyal hizmet ve eğitim alanında çalışan akademisyen, bir ölçme ve değerlendirme ve İngilizce öğretmenliği bölümünde çalışmakta olan beş uzman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra bu çeviriler bir araya getirilerek hepsinin ortak yönleri aranmış ve farklılık gösteren ifadeler, çeviri yapan kişiler ile görüşülerek ortak bir cümle haline getirilmiştir. Uzman görüşüne dayanarak oluşturulan Türkçe formu, öncekinden farklı beş kişi tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinal hali ile tekrar İngilizceye çevrilmiş hali öncekinden farklı üç uzman ve akademisyene incelettirilerek, ikisi arasında farklılığın olmadığı yönünde ortak görüşe varılmıştır. Aşamalı olarak Türkçeye çevirisi tamamlanan form Türkçe uzmanlarının görüşüne sunulup önerileri alınmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun bu ilk şeklinin dil ve anlaşılabilirliğini test etmek; maddelerin Türkiye'de gençlerin yaşam kültürüne uygunluğunu belirlemek amacı ile denek grubundan 10 kişiye uygulanmıştır. Geri bildirimler doğrultusunda ölçeğe son şekli verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ölçeğin çeviri ve uyarlama çalışmaları; Eğitimde ve Psikolojide Ölçme Standartlarına uygun şekilde gerçekleştirilmiştir (AERA vd., 1999).

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin orijinal formunun 12-15 yaşlarındaki bireylere uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Türkçe formu öncelikle deneme amaçlı olarak 12-15 yaşındaki bireylere uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, ölçekteki madde kullanımı, alkol kullanımı bazı alt faktörlerde soruların boş bırakıldığı; diğer alt faktörlerde sorunların analiz edildiği bazı maddelerin tam olarak sentezlenemediği gözlenmiştir. Bu nedenle çalışmada üniversite öğrencilerinin araştırma kapsamına alınmasına karar verilmiştir.

Verilerin Analizi

“Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği”nin uygulama formu, farklı yaş, cinsiyet ve öğrenim gördükleri alan değişkenleri açısından farklılaşan 683 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçekte yer alan 16 alt boyut kendi içinde değerlendirildiği ve ölçekten tek bir toplam puan alınmadığı için, en fazla madde sayısına sahip alkol kullanımı alt boyutuna göre (15 madde) örneklem büyüklüğü belirlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliği için öncelikle doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), pek çok gözlenebilir değişkenin oluşturduğu faktörlerden (gizil değişkenlerden) oluşan faktöryel bir modelin gerçek verilerle

ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeyi amaçlar. İncelenecek model, ampirik bir çalışmanın verileri kullanılarak belirlenmiş ya da belirli bir kurama dayandırılarak kurgulanmış bir yapıyı tanımlayabilir (Sümer, 2000). DFA'da modelin geçerliliğini değerlendirmek için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları (Cole, 1987; Sümer, 2000); Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness, χ^2), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI). Ölçek modelinde gözlenen değerlerin $X^2/d < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < X^2/d < 5$; $0,05 < RMSEA < 0,08$; $0,95 \leq NNFI \leq 0,97$; $0,95 \leq CFI \leq 0,97$; $0,90 \leq GFI \leq 0,95$ ve $0,90 \leq NFI \leq 0,95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Sümer, 2000; Kline, 2005). Ayrıca, orijinal ölçeğe ait geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında (Mathiesen vd., 2002) olduğu gibi yakınsama ve ayırteci geçerlik çalışması yapılmıştır. Bu amaçla yakınsama geçerliği için boyutlar arası korelasyon katsayıları belirlenmiştir. Ayırteci geçerlik için ise yaş ve cinsiyet değişkenleri ile ölçeğe ait alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bir geçerlik kanıtı olarak madde toplam korelasyon katsayıları da hesaplanmış ve raporlaştırılmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla her bir alt boyut için Cronbach alfa iç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak üzere üniversite öğrenimine devam eden öğrencilerin araştırma kapsamına alındığı çalışmanın geçerlik ve güvenilirlik analizlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin Yapı Geçerliği

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'ne ait yapı geçerliği kanıtı elde etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA), yakınsama geçerliği için boyutlar arası korelasyon katsayıları, ayırteci geçerlik için ise yaş ve cinsiyet değişkenleri ile ölçeğe ait alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

1. Doğrulayıcı Faktör Analizi'ne (DFA) ait Bulgular

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'ne ait 16 alt boyut birbirinden bağımsız ölçme yapacak şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle her bir alt boyut için birinci düzey DFA yapılarak analizler gerçekleştirilmiştir. 15 alt boyut (madde kullanımı hariç) için gerçekleştirilen DFA analizlerine ait regresyon katsayıları ve t değerleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Boyut	Maddeler	Regresyon katsayısı	t değeri	Boyut	Maddeler	Regresyon katsayısı	t değeri
Depresyon	DEP1	0,70	19,44	Anne ile ilgili sorunlar	ANNE1	0,40	10,05
	DEP2	0,80	23,15		ANNE2	0,70	19,29
	DEP3	0,49	12,63		ANNE3	0,73	20,61
	DEP4	0,22	5,38		ANNE4	0,41	10,25
	DEP5	0,50	12,79		ANNE5	0,53	13,84
	DEP6	0,62	16,76		ANNE6	0,51	13,27
	DEP7	0,13	3,24		ANNE7	0,40	10,09
	DEP8	0,22	5,24		ANNE8	0,59	15,66
	DEP9	0,72	20,23		ANNE9	0,47	11,95
	DEP10	0,13	3,18		ANNE10	0,53	13,83
	DEP11	0,08	1,80*		ANNE11	0,57	14,85
	DEP12	0,06	1,55*		ANNE12	0,31	7,57
Benlik saygısı	BEN1	0,28	6,67	Baba ile ilgili sorunlar	BABA1	0,73	20,90
	BEN2	0,35	8,57		BABA2	0,52	13,87
	BEN3	0,18	4,22		BABA3	0,43	11,20
	BEN4	0,08	2,01		BABA4	0,48	12,38
	BEN5	0,53	13,57		BABA5	0,77	22,57
	BEN6	0,16	3,80		BABA6	0,52	13,70
	BEN7	0,20	4,76		BABA7	0,65	17,85
	BEN8	0,50	12,62		BABA8	0,41	10,57
	BEN9	0,79	22,13		BABA9	0,29	7,19
	BEN10	0,78	21,79		BABA10	0,51	13,34
	BEN11	0,26	6,35		BABA11	0,75	21,95

Tablo 2. Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin 15 Alt Boyutuna Ait Maddelerin Regresyon Katsayıları ve t-testi Değerleri

Stres	BEN12	0,40	9,93	Arkadaşlar ile sorunlar	BABA12	0,35	8,86
	ST1	0,36	9,47		BABA13	0,50	13,04
	ST2	0,86	27,68		ARK1	0,45	11,44
	ST3	0,90	29,72		ARK2	0,67	18,18
	ST4	0,88	28,59		ARK3	0,71	19,69
	ST5	0,67	19,10		ARK4	0,50	12,67
	ST6	0,65	18,69		ARK5	0,28	6,71
	ST7	0,05	1,30*		ARK6	0,37	9,04
	ST8	0,05	1,29*		ARK7	0,44	11,14
	ST9	0,04	1,11*		ARK8	0,18	4,37
	ST10	0,04	1,08*		ARK9	0,64	17,04
	ST11	0,04	1,01*		ARK10	0,48	12,27
ST12	0,04	0,91*	ARK11	0,51	13,08		
Okul	OKUL1	0,65	17,30	ARK12	0,41	10,15	
	OKUL2	0,63	16,76	ARK13	0,54	14,03	
	OKUL3	0,57	14,95	SAL1	0,12	2,85	
	OKUL4	0,57	14,73	SAL2	0,54	14,43	
	OKUL5	0,44	11,07	SAL3	0,56	14,92	
	OKUL6	0,57	14,75	SAL4	0,13	3,27	
	OKUL7	0,44	11,10	SAL5	0,66	18,49	
	OKUL8	0,53	13,70	SAL6	0,60	16,38	
	OKUL9	0,56	14,51	SAL7	0,76	22,42	
	OKUL10	0,56	14,36	SAL8	0,78	22,91	
Aile ile ilgili	AILE1	0,52	13,99	SAL9	0,77	22,82	
	AILE2	0,74	22,05	SAL10	0,48	12,51	
				Saldırganlık			

Suçluluk duygusu	AILE3	0,69	19,88	İntihar ile ilgili düşünceler	INT1	0,84	27,13		
	AILE4	0,56	15,53		INT2	0,91	30,88		
	AILE5	0,75	22,37		INT3	0,90	30,20		
	AILE6	0,79	24,16		INT4	0,82	25,79		
	AILE7	0,66	18,80		INT5	0,82	26,10		
	AILE8	0,73	21,56		INT6	0,79	24,58		
	AILE9	0,74	22,04		INT7	0,88	28,97		
	AILE10	0,54	14,81		INT8	0,59	16,61		
	AILE11	0,65	18,40		INT9	0,75	22,62		
	AILE12	0,62	17,52		INT10	0,82	25,79		
	AILE13	0,68	19,43		INT11	0,81	25,71		
	Suçsuzluk duygusu	SUC1	0,66		18,23	Karmaşık düşünceler	KAR1	0,65	18,30
		SUC2	0,64		17,48		KAR2	0,74	21,71
SUC3		0,57	15,20	KAR3	0,79		23,58		
SUC4		0,72	20,25	KAR4	0,78		23,24		
SUC5		0,68	19,04	KAR5	0,77		22,64		
SUC6		0,72	20,58	KAR6	0,73		21,13		
SUC7		0,62	16,88	HAF1	0,66		18,73		
SUC8		0,60	16,31	HAF2	0,50		13,37		
Rahatsız edici düşünceler	RAH1	0,72	21,55	Hafıza kaybı / unutkanlık	HAF3	0,69	19,89		
	RAH2	0,78	23,94		HAF4	0,85	26,84		
	RAH3	0,80	24,95		HAF5	0,88	28,47		
	RAH4	0,77	23,70		HAF6	0,58	16,12		
	RAH5	0,84	26,87		HAF7	0,71	20,88		
	RAH6	0,86	27,97		HAF8	0,74	22,05		

RAH7	0,83	26,18	AL1	0,48	6,40
RAH8	0,82	25,86	AL2	0,34	4,32
RAH9	0,84	27,06	AL3	0,55	7,44
			AL4	0,49	6,51
			AL5	0,35	4,51
			AL6	0,62	8,65
			AL7	0,66	9,45
			AL8	0,68	9,73
			AL9	0,67	9,60
			AL10	0,49	6,56
			AL11	0,69	9,91
			AL12	0,67	9,52
			AL13	0,54	7,33
			AL14	0,60	8,30
			AL15	0,61	8,53

Alkol kullanımı

* $p > ,05$

Tablo 2 incelendiğinde, depresyon alt boyutuna gerçekleştirilen DFA analizi bulgularına göre 11. ve 12. maddeler, regresyon değerlerine ait t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olmaması nedeniyle alt boyuttan çıkartılmıştır. Geriye kalan 10 madde için analizler tekrar edilmiş ve t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, stres alt boyutunda 7., 8., 9., 10., 11. ve 12. maddeler, regresyon değerlerine ait t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olmaması nedeniyle alt boyuttan çıkartılmıştır. Geriye kalan 6 madde için analizler tekrar edilmiş ve t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu iki alt boyut dışındaki tüm alt boyutlarda, tüm maddelere ait t değerleri ,05 düzeyinde anlamlıdır ve ilgili alt boyutlardaki yerlerini korumuşlardır.

15 alt boyut (madde kullanımı hariç) için gerçekleştirilen DFA analizlerine ait uyum indeksleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin 15 Alt Boyutuna Ait Uyum İndeksleri

	X ² / sd	RMSEA	CFI	NFI	NNFI
Alt boyut					
Depresyon	4,78	0,059	0,90	0,91	0,91
Benlik saygısı	3,77	0,048	0,92	0,93	0,92
Anne ile ilgili sorunlar	4,12	0,052	0,91	0,91	0,92
Baba ile ilgili sorunlar	4,23	0,054	0,90	0,93	0,91
Stres	4,89	0,068	0,89	0,90	0,89
Arkadaş ile sorunlar	4,78	0,066	0,90	0,90	0,89
Okul ile sorunlar	4,72	0,062	0,90	0,90	0,91
Saldırganlık	5,13	0,073	0,88	0,89	0,88
Aile ile sorunlar	3,79	0,059	0,91	0,90	0,90
İntihar ile ilgili düşünceler	3,85	0,060	0,91	0,91	0,91
Suçluluk duygusu	4,12	0,062	0,91	0,90	0,90
Karmaşık düşünceler	4,38	0,064	0,90	0,90	0,90
Rahatsız edici düşünceler	4,39	0,064	0,89	0,88	0,90
Hafıza kaybı / unutkanlık	4,96	0,068	0,89	0,89	0,88
Alkol kullanımı	4,13	0,063	0,90	0,90	0,89

Tablo 3'e göre, Sümer (2000) ve Kline (2005)'in belirttiği uyum indeksi ölçütleri ile bu çalışmada elde edilen ölçütlerin büyük ölçüde örtüştüğü; alt boyutlara ait modellerin gözlenen ve beklenen değerlerinin yüksek düzeyde uyum gösterdiği belirlenmiştir.

2. Yakınsama Geçerliğine ait Bulgular

Bir yapı geçerliği kanıtı olarak yakınsama geçerliği için boyutlar arası korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Boyutlar Arası Korelasyon Katsayıları

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
B1															
B2	,52														
B3	,32	,32													
B4	,33	,22	,42												
B5	,64	,41	,28	,28											
B6	,45	,53	,46	,39	,38										
B7	,43	,29	,24	,15	,32	,33									

B8	,18	,11	,27	,20	,22	,33	,26										
B9	,35	,32	,55	,62	,28	,54	,22	,23									
B10	,43	,24	,38	,40	,42	,43	,24	,42	,42								
B11	,48	,39	,31	,32	,58	,42	,31	,33	,34	,50							
B12	,47	,33	,31	,33	,52	,40	,35	,30	,38	,42	,61						
B13	,46	,34	,34	,38	,51	,44	,31	,38	,45	,53	,66	,68					
B14	,37	,22	,31	,25	,40	,35	,34	,35	,31	,44	,43	,52	,46				
B15	,02	,08	,05	,06	-,01	,01	,03	,06	,05	,03	,00	,07	,03	,04			

Tablo 4 incelendiğinde, elde edilen tüm korelasyon katsayılarının düşük ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen korelasyon katsayıları -,01 ile ,68 arasında değişmektedir. Orijinal ölçeğin geçerlik çalışmasından elde edilen korelasyon katsayıları ,02 ile ,64 arasında değişmektedir. Bu durum orijinal ölçekten elde edilen geçerlik kanıtlarının, uyarılma çalışmasında da ortaya koyulduğunu göstermektedir. Stres ve alkol kullanımı alt boyutları arasındaki ilişki hariç tüm ilişkiler pozitif düzeydedir.

3. Ayırtedici Geçerliğe ait Bulgular

Bir yapı geçerliği kanıtı olarak ayırt edici geçerlik için her bir alt boyuttan elde edilen toplam puanlar ile cinsiyet ve yaş bağımsız değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Alt boyutlar İle Bağımsız Değişkenler Arındaki Korelasyon Katsayıları

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
Yaş	,00	,01	,11	,05	-,06	,09	,05	,11	,12	,12	,03	,04	,06	,02	,09
Cinsiyet	,04	-,10	-,12	-,11	,14	-,22	-,06	-,20	-,20	-,14	-,13	-,04	-,13	-,01	,07

Tablo 5 incelendiğinde, elde edilen tüm korelasyon katsayılarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen korelasyon katsayıları -,20 ile ,12 arasında değişmektedir. Orijinal ölçeğin geçerlik çalışmasından elde edilen en yüksek korelasyon katsayısının mutlak değeri ,29 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise en yüksek korelasyon katsayısının mutlak değeri ,20'dir. Korelasyon katsayılarının düşük olması yüksek ayırt edici geçerliği göstereceği için uyarılma çalışmasında da bu kanıtın ortaya koyulduğu söylenebilmektedir.

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin Madde Analizleri

Madde analizleri için her bir alt boyutta yer alan tüm maddeler için madde-toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeğine ait depresyon alt ölçeğinde ,303 ile ,618 arasında; benlik saygısı alt ölçeğinde ,313 ile ,596 arasında; anne ile ilgili sorunlar alt ölçeğinde ,313 ile ,672 arasında; baba ile ilgili sorunlar alt ölçeğinde ,453 ile ,702 arasında; stres alt ölçeğinde ,396 ile ,783 arasında; arkadaşlar ile sorunlar alt ölçeğinde ,353 ile ,620 arasında; okul

ile sorunlar alt ölçeğinde ,391 ile ,570 arasında; saldırganlık alt ölçeğinde ,335 ile ,629 arasında; aile ile sorunlar alt ölçeğinde ,497 ile ,738 arasında; intihar ile ilgili düşünceler alt ölçeğinde ,753 ile ,873 arasında; suçluluk duygusu alt ölçeğinde ,533 ile ,670 arasında; karmaşık düşünceler alt ölçeğinde ,613 ile ,731 arasında; rahatsız edici düşünceler alt ölçeğinde ,714 ile ,829 arasında; hafıza kaybı / unutkanlık alt ölçeğinde ,482 ile ,805 arasında; alkol kullanımı alt ölçeğinde ,326 ile ,624 arasında madde-toplam korelasyonlarının elde edildiği belirlenmiştir. Madde-toplam korelasyonlarının ,30'dan büyük olması (Büyüköztürk, 2014) gerekmektedir. Bu bulgular ile ölçeğe ait maddelerin ölçülen özelliği temsil etmede yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin Güvenirlik Bulguları

Çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeğinin iç tutarlılık anlamında güvenirligi her bir alt boyut için Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Cronbach alfa katsayıları

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
alfa	,80	,75	,85	,89	,87	,84	,82	,77	,91	,95	,85	,88	,94	,89	,87

Tablo 6'ya göre, çok boyutlu ergen değerlendirme ölçeğinin tüm alt boyutlarından elde edilen alfa katsayılarının ,75 ile ,95 arasında değiştiği belirlenmiştir. Tezbaşaran (1997: 47), Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenirlilik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bulgulara göre ölçeğin iç tutarlılık anlamında güvenirliliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeğini Türkçe'ye uyarlamak amacı ile yürütülen bu çalışmada, orijinal ölçek için uygulanan geçerlik ve güvenirlilik katsayılarına oldukça yakın değerler elde edilmiştir. Geçerlik ve güvenirlilik analizleri sonucunda Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği'nin Türk kültüründe de ergenleri/gençlerin yaşamlarını bütüncül bir şekilde değerlendirmek amacıyla kullanılabilir bir ölçme aracı olarak kabul edilmiştir. Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeğini oluşturan maddelerin istendik özelliklerde olması, ölçeğin güvenirliliğinin ve geçerliğinin yüksek olması, bu ölçeğin Türkiye'de gençlerin yaşadıkları sorunları belirlemede kullanılabileceğini göstermektedir.

Gelecekteki çalışmalar için Türkçe'ye uyarlanmış bu ölçme aracının farklı yaş aralığındaki gençler ve yetişkin yaş gruplarındaki bireyler için geçerlik çalışmasının yapılması önerilebilir. Ayrıca bu ölçekten elde edilen puan ortalamaları ile benzer yapıyı ölçen diğer ölçme araçlarından elde edilen puan ortalamaları arasındaki ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKÇA

AERA, APA ve NCME (1999). Standards for Educational and Psychological Testing, Washington, D.C.: Author Pub.

AMIOT, C. E., BLANCHARD, C.M. ve P. GAUDREAU, (2008). "A Longitudinal Investigation of Coping and Self-Determination Processes", *Self and Identity*,7: 204 – 224.

AVCI, Nazmi, (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik: Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

BATICAN, Ericson Derecho, (2011). "Development Of Multidimensional Self-Concept Scale (Mscs) for Filipino College Students at the Ateneo De Davao University", A Dissertation Presented to The Faculty of the Graduate School Ateneo de Davao University.

BRADFORD, Sally ve Debra RICKWOOD, (2012). "Psychosocial Assessments for Young People: A Systematic Review Examining Acceptability, Disclosure and Engagement, and Predictive Utility", *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 3:111-125.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: PEGEM Akademi Yayıncılık.

COLE, David, (1987). "Utility of Confirmatory Factor Analysis in Test Validation Research", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55: 584-594.

DUYAN, Veli, GALİPOĞLU, İsmail Galip ve Taner ARTAN, (2014). *Dünü, Bugünü, Yarınıyla İnsanı Anlamak: İnsan Davranışının Kökenleri ve Sosyal Çevrenin Etkileri*, İstanbul: Nar Yayınevi, Pp:448.

GIDDENS, Anthony, (2008). *Sosyoloji (Yay. Haz.:C. Güzel)*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

GLISSON, Charles ve Anthony HEMMELGARN, (2002). "The Multidimesional Adolescent Assessment Scale: A Validation Scale", *Research on Social Work Practice*, 12(1):82-106.

HUDSON, Walter, (1995). "The Brief Adult Assessment Scale", Tallahassee, FL: WALMYR.

HUDSON, Walter, (1996). "Multidimensional Adolescent Assessment Scale (MAAS)", Tempe, AZ: WALMYR.

<http://www.ipsos.com.tr/node/1009>. Türkiye'yi Anlama Klavuzu, IPSOS KMG.

KLINE, Rex B., (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling (2nd Edition ed.)*. New York: The Guilford Press.

LIDDLE, Howard, (2009). *Adolescent Drug Abuse: Clinician's Manual the Clinical Innovators Series*, Minnesota: Hazelden Center City, 55012.

LOU, Christine, ANTHONY, Elizabeth K., STONE, Susan, VU, Catherina M. ve Michael J. Austin, (2008). "Assessing Child and Youth Well-Being: Implications for Child Welfare Practice", *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5: 1/2.

MATHIESEN, Sally G., CASH, Scottye J. ve Walter W. HUDSON, (2002). "The Multidimensional Adolescent Assessment Scale: A Validation Study", *Research on Social Work Practice*, 12 (1): 9-28.

SUNDEL, Martin ve Sandra SUNDEL, (2005). *Behaviour Change in the Human Services: Behavioral and Cognitive Principles and Applications*, Sage Pub., Pp.400.

SÜMER, Nebi, (2000). "Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar Ve Örnek Uygulamalar", *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.

TEZBAŞARAN, Ata, (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu (İkinci baskı)*, Türk Psikologlar Derneği Yayını: Ankara.

TÜİK, (2014). "İstatistiklerle Gençlik, 2013", *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, Sayı:16055, 16 Mayıs 2014.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, (2000). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar (On Birinci Basım)*, İstanbul: Özgür Yayınları.

WHITEHILL, Kristin M., (2010). *Youth Offender Diversion Alternative: YODA*, USA: Texas University.